

**ТЕМАТИКА ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ
НА СХОДІ УКРАЇНИ В СЕГМЕНТІ УКРАЇНСЬКИХ
ТЕЛЕВІЗІЙНИХ НОВИН (КОНТЕНТ КАНАЛІВ
„1+1”, „ІНТЕР”, „5 КАНАЛ” ЗА І КВАРТАЛ 2015 РОКУ)**

Зоряна Галаджун

*Національний університет „Львівська політехніка”,
вул. С. Бандери, 12, 79013, м. Львів, Україна,
e-mail: galadzhyn_zoryana@ukr.net*

Наталія Роп

*Національний університет „Києво-Могилянська Академія”,
вул. Сковороди, 2, 04655, м. Київ, Україна,
e-mail: tosyal53@yandex.ua*

Розглянуто особливості висвітлення тематики проведення антитерористичної операції на Сході України сучасними українськими телевізійними каналами.

Ключові слова: новини, телевізійна програма, антитерористична операція (АТО), українське телебачення, тематика військових дій.

Актуальність дослідження. Стрімка інформатизація суспільства спричинила поширення новин як одного з основних медіапродуктів, а лівова доля населення України, а саме близько 84 %, черпає інформацію про події в нашій країні за допомогою телебачення, що підтверджують дані дослідження, проведеного київським міжнародним інститутом соціології, крім того, у зв'язку із проведенням антитерористичної операції на Сході України контентна складова новинних програм отримала нову тематику, присвячену висвітленню її проведення, чим і зумовлена потреба її вивчення.

Під час проведення АТО в Україні тележурналісти мають обмежений доступ до зони проведення військових дій, оскільки мають можливість відвідують лише добре контрольовані блокпости, де картинка відповідає „доктрині подій”, як її подає влада. Журналіст „Інтера” Роман Бочкала стверджує, щоб потрапити на передову, спрацьовують лише особисті зв'язки з командирами, власні напрацювання [6]. Журналіст Ярослав Кречка, також вказує, що українським медійникам потрапити на передову доволі складно, а російські журналісти мають повний доступ до передової збоку терористів [5]. Ми вирішили, що доцільно буде дослідити ті телеканали, які користуються найбільшою популярністю серед населення нашої держави. Згідно з рейтингом українських телеканалів, який традиційно провела компанія Nielsen на замовлення Індустріального телевізійного комітету (ІТК), станом на другу половину січня 2015 року лідером є телеканал

„Інтер” з рейтингом 3,45–3,53 %. Друге і третє місце поділили канал „1+1” (2,12–2,32 %) і канал „Україна” (2,02–2,16 %). А серед інформаційних каналів лідерство поділяють „5 канал” і „Канал 112”, які у рейтингу опинились всередині другої десятки [8].

Теорії інформаційних суспільств і тенденції мас-медійної глобалізації розглядаються в теоретичних працях західних учених Н. Лумана, М. Кастельса, М. МакЛюена, Е. Тофлера, Ф. Уебстера, Р. Айріса, Д. Белла, З. Бжезинського, Дж. Гелбрейта, У. Дайзарда, П. Дракера, Т. Стоуньєра, Дж. Лалла, В. Колі-Хандекар, Т. Двайєра; російських і білоруських медіа дослідників: Я. Засурського, О. Вартанової, О. Орлової, М. Павлікової, Л. Землянової, І. Толстік, І. Шибут; українських учених В. Бебика, О. Холода, О. Гриценко, Т. Петріва, Т. Лильо, О. Ваганової, О. Гресько, І. Піголенка та ін.

Аналізу телевізійного контенту з точки зору смислів, цінностей, що містяться в ньому, а також сприйняття та інтерпретації телеконтенту глядачами, присвячені роботи Т. Адамьянца, К. Богословської, В. Дубицької, В. Зверєва, В. Коломийця, І. Корнева, І. Полуехтової, О. Савельєвої та ін. У рамках наукових студій із теорії інформації та комунікації дослідженням новин та новинного дискурсу займались численні закордонні й вітчизняні науковці. Теорії масової комунікації, інформації і новин розглядалися у працях медіадослідників В. Шрамма, Т. Петерсона, Ф. Сібєрта, В. Шульца, К. Шеннона, Д. Брайант і С. Томпс, В. Іванова, Г. Почепцова, В. Владимірова, С. Квіта, З. Партико. Наукові розвідки щодо теоретичного і практичного осмислення новинної журналістики здійснені З. Вайшенбергом, Д. МакКвейлом, П. Шумейкер і Е. Мейфілд, Е. Бойдом, Д. Рендолом, Є. Прохоровим, В. Здоровеогою, А. Чічановським, В. Демченком, М. Василенком, Ю. Фінклером. Новини як окремий вид дискурсу, зокрема їх соціологічні та соціокомунікативні аспекти стали предметом вивчення Т. ван Дейка, Г. Бакулева, О. Каптерєва, О. Зернецької, К. Серажим, Н. Костенко, О. Піронкової.

Дослідженню інформаційної складової сучасного телебачення присвятили свої наукові праці чимало провідних вітчизняних за зарубіжних науковців. І. Машенко, А. Москаленко, В. Різун розглядають формування інформаційного потенціалу через призму трансформацій у політичній, соціально-економічній та культурній сфері. М. Нагорняк досліджує сутність і структуру інформаційного мовлення, аналізує етапи становлення інформаційного та новинного мовлення на прикладі Національної радіокомпанії України. Розвитку телебачення в регіонах України, а також специфіку телевізійної творчості інформаційних програм розглядає В. Гоян. Про особливості походження і сутність телевізійної інформації, функціонування інформаційних програм на телебаченні, характерні риси новин, методи їх викладу, діяльність інформслужб теленовин, дізнаємося з навчального посібника „Телевізійна журналістика”, підготовленого З. Дмитровським та однойменного підручника А. Яковця.

Джерельна база та хронологічні рамки дослідження: було обрано українські телевізійні канали „1+1”, „Інтер” та „5 канал” за 1-й квартал 2015 року.

Мета нашого дослідження зумовлена необхідністю дослідження особливостей висвітлення тематики АТО у контенті вітчизняних новинних телевізійних програм.

Відповідно до мети статті ми поставили такі **завдання**:

- дослідивши загальну кількість сюжетів у новинних програмах обраних нами для аналізу телеканалів, визначити відсоток матеріалів, присвячених висвітленню теми АТО на Сході України;
- проаналізувавши сюжети про АТО досліджуваних програм, виокремити основні порушення журналістських стандартів, які здійснюють творчі працівники ЗМІ;
- виокремивши частину сюжетів, які безпосередньо були відзняті у зоні військових дій, встановити за допомогою яких джерел інформації були створені інші телевізійні сюжети з поданої тематики;
- вивчивши скарги творчих працівників ЗМІ виокремити основні причини порушень професійних стандартів журналістики.

Об'єктом дослідження є особливості висвітлення антитерористичної операції на Сході України українським телебаченням.

Предметом дослідження є контент новинних програм телеканалів „1+1”, „Інтер” та „5 канал”.

У цьому дослідженні ми намагалися дослідити наскільки активно журналісти рейтингових українських телеканалів „1+1”, „Інтер” та „5” телеканал висвітлюють протистояння на Сході України, і з'ясувати, який відсоток тематика війни займає у новинному просторі даних мас-медіа, а також, які журналістські стандарти найчастіше при цьому порушуються. Для досягнення цієї мети було проведено моніторинг вечірніх випусків новин „ТСН” о 19.30, „Подробности” на телеканалі „Інтер” о 20.00 та „Время новостей” на 5-му о 22.00 за перший квартал 2015 року. Випуски новин ми досліджували із youtube каналів кожного медіа. Було занотовано всі сюжети випуску; кількість сюжетів із військовою тематикою (тобто перебігу АТО на Сході України, дипломатії, заяви політиків щодо протікання антитерористичної операції, висвітлення громадської думки, акцій на допомогу бійцям, прощанням із жертвами тощо); репортажі, які безпосередньо готувались із зони АТО; виявлені порушення стандартів.

У процесі дослідження було проаналізовано 485 журналістських матеріалів „Телевізійної служби новин” телеканалу „1+1”, 370 матеріалів програми „Подробности” телеканалу „Інтер” та 195 матеріалів програми „Время новостей” „5 каналу”. Унаслідок цього нам вдалося з'ясувати, що тематика АТО в контенті новин каналу „1+1” займає 33 %, „Інтеру” – 35 %, „5 каналу” – 65 %. Зазначимо, що матеріалів, безпосередньо із зони АТО, тобто з місць, де відбуваються військові дії, є лише 10 % у новинах каналу „1+1”, 13 % телеканалу „Інтер” та 9 % телеканалу „5 канал”. Решта матеріалів присвячених даній проблемі створені журналістами поза зоною, де відбуваються військові дії, як правило через включення.

У проаналізованих програмах журналісти ТСН часто використовувати емоційні засоби та оціночні судження. Як приклад – у включенні з-під Маріуполя 6 січня журналістка говорить так: „*Вітаю Лідо! Нічого святого навіть на Різдво*”, також є матеріали, на яких не позначено, що це архівне відео. Одним із найяскравіших порушень етичних засад, які ми виявили в матеріалах ТСН, було включення за 28 лютого „На фронті загинули фотограф Сергій Ніколаєв та борець Правого сектору” (Додаток А). Під час включення журналіста 25 секунд показують як надають допомогу фото-

кореспонденту, який згодом загинув. Відео в ефірі транслювалось зблизька, де було добре видно закривавлену руку, обличчя фотокореспондента. Проте стабільно, щоефіру, є включення або сюжет із зони протистояння, чим не можуть похвалитися решта телеканалів. Журналістські сюжети наповнені епітетами, зворотами та фразеологізмами.

Аналізуючи сюжети телеканалу „Інтер”, ми зауважили, що журналісти весь час використовують такі слова, як „наші військові”. Якщо розглядати це з погляду об’єктивної журналістики та професійних стандартів, такі вислови є небажаними, адже слово „наше” прив’язує журналіста до певної сторони конфлікту, доречно, на нашу думку, говорити „українське військо”, „супротивник” тощо. В матеріалах чітко простежується опозиційна політика телеканалу щодо влади. Зокрема, у сюжеті про звільнене місто в Красногорівці, журналіст за кадром говорить від себе: „Чому в містечку, яке стільки часу перебуває під контролем українських військ хоча б частково не встановлені комунікації. Чому не організовано підвезення продуктів і питної води. Задати ці питання нікому – у місті без влади”. Такі практики в сюжеті – це порушення стандарту об’єктивності, а також балансу думок, оскільки журналіст, звинувачуючи владу, висловлює власну думку, не надаючи слово місцевим жителям та представникам органів влади на місці. Телеканал застосовує ще одну практику висвітлення подій в АТО – це телефонні коментарі жителів Донбасу, що опинились в окупації. В жодному із досліджуваних телеканалів не було нічого схожого. Супроводжувався цей матеріал словами ведучої: „Давайте почуємо жителів Донбасу”.

Журналісти телеканалу „5 канал” найчастіше використовують не власноруч досліджену інформацію, а готове відео зі штабу АТО та Військового телебачення. У проаналізованих матеріалах телеканалу ми не зустріли жодного прямого включення. Можливо, це зумовлено часом випуску – 22 година.

Жодне із досліджуваних ЗМІ не дає цілісної картинки того, що відбувається на Сході України. Журналісти використовують соціальні мережі, офіційну інформацію як джерела інформації. Загальний аналіз свідчить про те, що тільки 9–13% матеріалів створені безпосередньо в зоні протистояння, в той час як решту ефіру займають похорони бійців, волонтерські акції на допомогу військовим, заяви політиків щодо АТО, а також сюжети про ротацію військових. Дуже мало репортажів про те, що відбувається на передовій, про те, що думають люди зі звільнених міст та яке там зараз життя. Хочемо наголосити, що у жодному із проаналізованих матеріалів не було інформації про помилки та мародерства українських військових, хоч і цей факт має місце в історії АТО. Можливо, журналісти бояться стати тими, хто такою інформацією допоможе програти армії власної країни. Проте, якщо не говорити про злочини – вони припиняться не будуть.

Якщо порівнювати у якісному співвідношенні, то матеріали на ТСН дають більш зрозумілу ситуацію того, що відбувається у зоні проведення АТО.

Отже, ми можемо виокремити основні порушення стандартів журналістики у роботі творчих працівників ЗМІ українських телеканалів при висвітленні АТО, а саме:

- порушення стандарту об’єктивності (це ті випадки, коли журналісти використовують оціночні судження);

- порушення стандарту балансу думок;
- емоційність у сюжетах (яка не доречна під час війни);
- порушення стандарту повноти (новини не дають зрозуміти того, що насправді відбувається в зоні АТО) тощо.

Виникає запитання – чому ці проблеми з’являються? Якщо йде мова про оціночні судження, особливо коли журналіст критикує владу, то це найчастіше має відношення до власника того медіа, яке представляє журналіст та професійної придатності самого журналіста. Існує й інша сторона цієї проблеми, зокрема те, що медійникам доводиться працювати за дуже непростих умов. Викрадення і побиття журналістів траплялися на окупованих територіях ледь не щодня. Серед журналістів побутує думка, що вони не отримують належну підтримку від української влади та силовиків, що підтверджує **Дмитро Тимчук, координатор групи „Інформаційний опір”, заявляючи, що:** *„Недоліки є в роботі державних структур, які займаються питаннями організації роботи журналістів. Так у зоні проведення АТО вільно пересуваються представники російських медіа, які є скоріше пропагандистами та ворожою агентурою, ніж журналістами. Вони безперешкодно контактують із терористами і навіть фактично беруть участь в допитах захоплених бандитами українських силовиків! Важко собі уявити, щоб, наприклад, в Росії під час проведення операції на Кавказі іноземні журналісти не просто вільно пересувалися, але ще й робили все, що їм заманеться”* [1]. **Марічка Падалко, ведуча каналу „1+1”, також говорить про те, що** українським журналістам сьогодні надзвичайно складно працювати в східних регіонах. *„В умовах АТО журналісти повинні дотримуватися балансу — з одного боку, інформувати глядача, а з другого — не видавати тієї інформації, яка може зашкодити силовикам. Сьогодні вони дуже допомагають нам у нашій роботі — нещодавно Збройні сили навіть надали знімальній групі вертоліт. Більшість своїх сюжетів ми знімаємо з тилу силовиків й основний хронометраж присвячуємо висвітленню їхньої діяльності. Терористи з’являться на екрані значно рідше”,* – стверджує Марічка Падалко. Слід пам’ятати, що навіть якщо журналіст прагне бути винятково нейтральним і об’єктивним, сторона, яка гарантуватиме йому особисту безпеку, викликатиме додаткові симпатії. Західні й зокрема американські військові давно зрозуміли — щоб здобути прихильність ЗМІ, потрібно їм допомагати. У нас силові структури у цьому напрямку роблять не достатньо. Трапляються лише поодинокі випадки співпраці на рівні особистих зв’язків з командирами окремих підрозділів [1].

Отже, зважаючи на значний список недоліків висвітлення українськими журналістами подій на Сході України, потрібно також і зважати на те, за яких умов це відбувається. Адже об’єктивна журналістика вимагає роботу на місцях. Тим паче, щоб продемонструвати якусь „картинку”, передати атмосферу і дух цих подій — для цього потрібно зустрічатися з місцевим населенням, спілкуватися із силовиками, представниками влади на місцях тощо. На жаль, не всі медіа можуть собі їх дозволити, часто покладаючись лише на повідомлення інформаційних агентств.

Замість **висновків** можемо зазначити, що:

- дослідивши загальну кількість сюжетів у випусках новинних блоків даних каналів ми визначили, що тематика АТО в контенті новин каналу „1+1” займає 33 %, „Інтеру” – 35 %, „5 каналу” – 65 %; з яких матеріалів, відзнятих безпосередньо із зони АТО, є лише 10 %, 13 % та 9 % відповідно;
- проаналізувавши сюжети новинних програм, ми виокремили порушення таких журналістських стандартів як: стандарт об’єктивності (у випадках, коли журналісти використовують оціночні судження); стандарт балансу думок (коли інформація подана лише із однієї сторони, без представлення альтернативних позицій); емоційність у сюжетах (яка не доречна під час війни); порушення стандарту повноти (новини не дають зрозуміти того, що насправді відбувається в зоні АТО) тощо;
- виокремивши частину сюжетів, які безпосередньо були відзняті у зоні військових дій, а саме 10 % (1+1), 13 % (Інтер) та 9 % (5 канал) ми встановили, що більша частина матеріалів була одержана журналістами від інформаційних агентств, із соціальних мереж, телефоном від жителів окупованих територій, прес-центру АТО тощо;
- вивчивши скарги творчих працівників ЗМІ, ми виокремили основні причини порушень їх професійних стандартів, серед яких можна виділити такі: відсутність можливості „роботи на місці подій”, небажання допомогти зі сторони військового командування та представників влади на місцях, загроза фізичного та психологічного насильства, необхідність збереження військової таємниці та ін.

Список використаної літератури

1. Горчинська О. Висвітлення збройного конфлікту. Поради для журналістів [Електронний ресурс] / Олександра Горчинська // Mediasapiens. – 2014. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/how_to/visvitlennya_zbroynogo_konfliktu_poradi_dlya_zhurnalistiv/
2. Звіт з моніторингу журналістських стандартів. Березень 2015 року [Електронний ресурс] // ІМІ. – 2015. – Режим доступу: http://imi.org.ua/journalist_monitoring/47926-zvit-z-monitoringu-jurnalistських-standartiv-sichen-2015-roku.html
3. Куляс І. Стандарти й етика журналістики в умовах неоголошеної війни [Електронний ресурс] / Ігор Куляс // Медіаграмотність. – 2014. – Режим доступу: <http://old.mediasapiens.ua/material/35866>
4. Пашніна О. Відповідальність журналіста під час висвітлення військових конфліктів [Електронний ресурс] / Ольга Пашніна // Львівський національний університет імені Івана Франка. – 2010. – Режим доступу: http://journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n9/tele-and_radio_journalism-9-35.pdf
5. Практичний poradnik. Журналісти в зоні АТО [Електронний ресурс] // Mediasapiens. – 2014. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/how_to/zhurnalisti_v_zoni_ato_praktichnyi_poradnik/
6. Про секрети журналістики від команди служби новин телеканалу „Інтер” [Електронний ресурс] // ЛНУ. – 2015. – Режим доступу: <http://lnu.edu.ua/index.php?q=information&new=1833>
7. Які канали найчастіше дивились українці у січні: рейтинг [Електронний ресурс] // Рідна країна. – 2015. – Режим доступу: <http://ridna.ua/2015/01/yaki-kanaly-najchastishe-dyvylys-ukrajintsi-u-sichni-rejtnyh/>

Стаття надійшла до редколегії 10.09.15

Прийнята до друку 05.10.15

**RESEARCH AREA OF CONDUCTING AN ANTI-TERRORIST
OPERATION IN THE EAST OF UKRAINE IN THE SEGMENT
OF UKRAINIAN TV NEWS (1+1 CHANNEL, INTER TV CHANNEL,
5 Kanal CHANNEL FOR THE FIRST QUATER OF 2015)**

Zoriana Galadzhun

*National University of „Lviv Polytechnic”,
St. Bandery Str., 12, Lviv, Ukraine,
e-mail: galadzhyn_zoryana@ukr.net*

Natalia Rop

*National Kyiv-Mohyla Academy,
Skovorody Str., 2, 04655, Kyiv, Ukraine,
e-mail: tosyal53@yandex.ua*

Due to the conducting of anti-terrorist operation in the East of Ukraine a new research area has occurred in the media space not only in Ukraine but in the world, which certainly, could not cause concern and will of trying to analyze its quantitative and qualitative components.

The paper analyses a part of news about ATO in the content of news programs of the most rating TV channels of our country. The paper considers the sources of getting information about events in the war zone, and marks out the section of topics made directly in the war zone, and shows the main violations of journalistic standarts during the work of creative mass media workers, determining their causes. It has been an attempt to systematize the received results for the further scientific researches.

To achieve the goal the monitoring of the evening news releases was hold on the ‘TSN’ news program in the 1+1 CHANNEL at 19.30 p.m., ‘Podrobnosti’ news program in the INTER TV CHANNEL at 20.00 p.m. and ‘Vremya Novostei’ news program in the 5 Kanal CHANNEL at 22.00 p.m. for the first quarter of 2015. We researched news releases from you tube channels of every of those mass media channels. It was noted down all the stories of news releases, the quantity of military releases (meaning the behavior of ATO in the East of Ukraine, the diplomacy, politicians’ statements about the behavior of anti - terrorist operation, the highlight of public opinion, soldiers’assist a nce , farewell for the victims, etc.) reportages which were made directly from the ATO zone; founded violation of standards.

Key words: news, TV channels, anti-terrorist operation, Ukraine TV, the war theme.